

Gezichtsbel van de Yoruba

De gezichtsbel
van de Yoruba uit
het Museum Klok & Peel,
h 19,5 cm, koperlegering.

In 2018 werd een bronzen bel van 19,5 cm hoogte aan de collectie van Museum Klok & Peel toegevoegd. Niets bijzonders, zou je zeggen, maar met onderstaand verhaal wordt het wel iets bijzonders.

De bel heeft de vorm van een menselijk hoofd en komt uit de streek Ijebu in Nigeria. Dergelijke antropomorfe bellen, die plaatselijk *omo* heten, waren eigendom van hoogwaardigheidsbekleders van de Ijebu-Yoruba-samenleving. Ijebu was een koninkrijk in het zuiden van het huidige Nigeria. Het werd geregeerd door een vorst die de titel *Awujale* droeg. Dit ambt bestaat nog steeds, maar heeft tegenwoordig alleen een representatieve functie. Naast de koning was er een raad van mannen die ook de hofhouding vormde. Deze raad bestond uit leden van het Ogboni- of Oslugbo-genootschap.

Ogboni of Oslugbo

Het Ogboni-genootschap (in de regio Ijebu heet dat Oslugbo) is een sociaal-religieus genootschap, het belangrijkste in de Yoruba-samenleving. Zijn religieuze taak bestaat bijvoorbeeld uit het houden van ceremonies voor de koninklijke voorvaders. Door deze ceremonies garanderen zij de welvaart van hun gemeenschap. Van belang is dat de verschillende groepen van de

Bronzen gezichtsbel uit Museum Klok & Peel

Herkomst: Gabriel Massa (Parijs), daarna een privécollectie, sinds 2018 Museum Klok & Peel, Asten. Gabriel Massa (1923-2011) was tot begin jaren 1980 bij de Franse regering in dienst, vooral voor betrekkingen met Afrikaanse staten. Hij begon zijn carrière in 1947 in Mauritanië, om vervolgens in Burkina Faso, Togo, Ivoorkust, Benin en Burundi te werken. In 1993 richtte hij de Société des Amateurs de l'Art Africain (SAAA) op en was daarvan de eerste president. Zijn collectie Afrikaanse kunst draaide vooral rond twee thema's: moederschap en dieren. In de jaren voor zijn dood onderhield hij een intensieve band met Muséum d'Histoire Naturelle de Grenoble. Samen met het team van dit museum organiseerde hij een drietal wisseltentoonstellingen. Na zijn dood kwam een deel van zijn collectie daar terecht.

samenleving harmonisch coöpereren. Daarom zijn alle religieuze, sociale en politieke leiders (mannen en ook enkele vrouwen) lid van dit genootschap. Belangrijke leden zijn zes hoofdmannen, die verschillende wijken vertegenwoordigen en afstammen van de oprichter van de betreffende wijk.

Sociale taak

De Oslugbo heeft niet alleen een religieuze taak, maar beoordeelt ook alle sociale, politieke en rechtskundige vragen. Daardoor vormt hij een soort tegenwicht voor de sacrale macht van de koning. Om de zestien à zeventien dagen voeren de leden de rituelen uit en bespreken ze belangrijke kwesties. Omdat ze zijn gebonden aan een eed van geheimhouding, dringt niets van deze besprekingen door naar buiten.

De gezichtsbel

We weten dat dit soort bellen (omo's) is gebruikt door de koning én door de leden van het Obugbo-genootschap. Een omo vertegenwoordigt een verre voorvader. We weten ook dat iedere chieft een gezichtsbel moest hebben, die na zijn overlijden door zijn zoon gedragen werd. De zoon moest de bel dan aan een sjerp over zijn rechter schouder hangen waarbij de bel op zijn linker heup rustte.

Iconografie

De iconografie van de omo blijft raadselachtig. Zo kent men niet de betekenis van de drie pinnen boven op het hoofd. Men weet wel dat het cijfer drie binnen het Obugbo-genootschap een belangrijke rol speelde. Volgens de Ijebu-cultuur steunt de civilisatie op het drietal aarde, bolwerk en moraliteit, zoals een kookpot steunt op drie stenen in het open vuur. Vaak zijn versieringen in drietal aangebracht of opgebouwd uit drie ringen. Ook op de ronde bel vindt men bijvoorbeeld op de wangen drie strepen.

Tot slot

Ijebu was tot 1892 redelijk afgesloten voor Europeanen. Dit werd door de verovering door Britse troepen anders. Net als vijf jaar later in het naburige koninkrijk Benin onderging de traditionele manier van leven en de kunst sterke veranderingen.

Met dank aan Philippe Candegabe (Muséum d'Histoire Naturelle de Grenoble) en Yves Dietz (SAAA) r.schuette@museumklokpenel.nl
*Rainer Schütte is conservator van het Museum Klok & Peel te Asten.
Dit artikel verscheen eerder in het Magazine Klok en Peel jg 5 najaar 2018

Vierkante gezichtsbel uit de collectie van het Afrika Museum, h 16,5 cm, koperlegering.

© NMvW, bruikleen v/d Congregatie v/d Heilige Geest, invent.nr. AM-247-1

Literatuur

- Drewal, H.J. & Pemberton III, J. (1989). *Yoruba: Nine Centuries of African Art and Thought*. New York: Center of African art in association with H.N. Abrams Inc.
- Eyo, E. (2008). *From Shrines to Showcases: Masterpieces of Nigerian Art*. Abuja (FRN); Federal Ministry of Information and Communication
- Fagg, W.B. , Pemberton III, J. & Holcombe, B. (1982). *Yoruba sculpture of West Africa* London: Collins
- Neaher, N.C. (1979). *Nigerian bronze bells*. In: African Arts Vol XII No. 3